

Ivan Pankevych*

Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, Polska

ROSYJSKA INWAZJA WOJENNA A EWOLUCJA STANOWISKA RADY EUROPY: SKUTKI DLA UKRAINY

RUSSIAN MILITARY INVASION AND THE EVOLUTION OF THE COUNCIL OF EUROPE'S POSITION: CONSEQUENCES FOR UKRAINE

ABSTRAKT: Po prawie czterech latach od rozpoczęcia rosyjskiej inwazji wojennej na Ukrainę możemy stwierdzić, że większość istniejących mechanizmów, mających na celu ułatwienie pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych, okazała się nie tylko niedoskonała, ale wręcz całkowicie nieskuteczna. Bardziej optymistycznie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do działalności Rady Europy, która w historycznie stosunkowo krótkim czasie przeszła ogromną ewolucję swojej pozycji, stając się aktywnym strażnikiem prawa w Europie.

SŁOWA KLUCZOWE: inwazja militarna, Rada Europy, Rejestr szkód dla Ukrainy, Specjalny Trybunał

ABSTRAKT: After almost four years since the beginning of the Russian military invasion of Ukraine, we can conclude that most of the existing mechanisms aimed at facilitating the peaceful settlement of international disputes have proven to be not only imperfect, but also completely ineffective. The situation is more optimistic with regard to the activities of the Council of Europe, which in a relatively short historical period has undergone a huge evolution of its position, becoming an active guardian of law in Europe.

KEYWORDS: Military Invasion, Council of Europe, Register of Damages for Ukraine, Special Tribunal

* dr hab. Ivan Pankevych, University of Zielona Góra, Zielona Góra, Poland

<https://orcid.org/0000-0003-2826-9610>

i.pankevych@wpa.uz.zgora.pl

Copyright (c) 2025 Ivan Pankevych. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

WSTĘP

Sytuacja problemowa

Jako organizacja międzynarodowa Rada Europy skupia obecnie czterdzieści sześć państw członkowskich, które zobowiązały się do przestrzegania praworządności oraz zagwarantowania praw i wolności człowieka. Działalność tej organizacji opiera się na Statucie Rady Europy¹, a podstawowymi warunkami członkostwa w niej są uznanie przez poszczególne państwa zasady praworządności, zobowiązanie się do zapewnienia praw i podstawowych wolności osobom podlegającym ich jurysdykcji oraz współpraca z innymi państwami w realizacji celów Rady Europy. Mimo opieszalej i nieadekwatnej reakcji w stosunku do zaistniałej sytuacji na początku agresywnych wojennych działań Rosji wobec Ukrainy w 2014 roku, obecnie Radę Europy można uznać za jedną z niewielu organizacji międzynarodowych, która może sukcesywnie rozwiązywać konflikty pomiędzy jej państwami członkowskimi. Naszym zdaniem jest ona jedną z niewielu organizacji międzynarodowych, która po latach wahań w końcu zajęła stanowcze, klarowne i odpowiadające wszystkim standardom prawa międzynarodowego stanowisko wobec niesprowokowanej rosyjskiej agresji wojennej na Ukrainę.

CELE BADAŃ

Cel główny badań

Głównym celem napisania niniejszego artykułu naukowego jest analiza prawna ewolucji stanowiska Rady Europy wobec agresywnych działań Rosji w stosunku do Ukrainy na przestrzeni ostatnich ponad dwudziestu lat.

Cele szczegółowe badań

Do celów szczegółowych badań należy ocena efektywności działalności Rady Europy w dziedzinie przeciwdziałania rosyjskiej agresji we współczesnych realiach oraz opracowanie naukowo uzasadnionych rekomendacji dotyczących udoskonalenia mechanizmów pociągnięcia Rosji do odpowiedzialności za naruszenie prawa międzynarodowego.

PROBLEMY BADAWCZE

Główny problem badawczy

Badanie naukowe procesów prawnych w Radzie Europy jest niezwykle ważne dla zrozumienia mechanizmów ochrony praw człowieka i rozwoju demokracji w Europie. W naszym artykule naukowym podjęliśmy się wyzwania odpowiedzi na pytanie, jak szybko i w jakim stopniu zmiana stanowiska Rady Europy w stosunku do agresywnych działań Rosji wobec Ukrainy wpłynie na kwestie pociągnięcia agresora do odpowiedzialności prawnej.

Szczegółowe problemy badawcze

W artykule wyodrębniono następujące szczegółowe problemy badawcze. Pierwszy problem dotyczy utworzenia Rejestru Szkód dla Ukrainy jako kroku na drodze powołania do życia

¹ Statut Rady Europy. Londyn, 5 травня 1949 р. (Офіційний вісник України від 16.07.2004, № 26, стор. 215, стаття 1733, код акта 29287/20).

efektywnego mechanizmu prawnego zapewnienia Ukrainie i jej obywatelom sprawiedliwości i odszkodowań za poniesione straty moralne i materialne. Drugi ważny problem badawczy to ocena skuteczności działalności Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie jako instrumentu pociągnięcia do odpowiedzialności karnej rosyjskich zbrodniarzy wojennych najwyższego szczebla.

HIPOTEZY BADAWCZE

Hipoteza główna

Utworzenie Rejestru Szkód dla Ukrainy oraz powołanie Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie pozwoli uświadomić rosyjskim decydującym politycznym, że za popełnienie każdej zbrodni wojennej następuje odpowiedzialność prawna.

Hipotezy szczegółowe

Rosyjska inwazja wojenna na Ukrainę to skutkiem nieadekwatnej reakcji organizacji międzynarodowych (przede wszystkim Organizacji Narodów Zjednoczonych i Rady Europy) w stosunku do płynących ze strony Rosji zagrożeń dla istniejącego porządku międzynarodowego.

Oslabienie roli Stanów Zjednoczonych jako gwaranta ukształtowanego po II wojnie światowej porządku międzynarodowego sprzyja dalszemu „zachęcaniu” rosyjskiego agresora do kontynuowania notorycznego naruszania prawa międzynarodowego nie tylko w Ukrainie, ale także w Europie i na całym świecie.

METODY BADAWCZE

Wykorzystano metodę historyczną w celu zbadania kształtowania się rosyjskiej polityki rewizjonistycznej w stosunku do Ukrainy. Metoda analityczna przyczyniła się do ujawnienia podstaw zmiany stanowiska Rady Europy w stosunku do rosyjskiej inwazji wojennej. Metoda formalno-prawna została wykorzystana do analizy prawnej postanowień umów międzynarodowych, aktów przyjętych przez Radę Europy i jej organy oraz źródeł prawa krajowego.

RADA EUROPY A ROSYJSKA WOJNA HYBRYDOWA W LATACH 2003-2022

Trwająca ponad dwadzieścia lat wojna rosyjsko-ukraińska (najpierw hybrydowa, a od 2022 roku – pełnowymiarowa inwazja wojenna) wymaga podziału wymienionego okresu historycznego na co najmniej dwa etapy. Pierwszy etap dotyczy aneksji przez Rosję Krymu pod pretekstem przeprowadzenia tzw. referendum. Zająć ukraiński Krym Rosja planowała jeszcze ponad dwadzieścia lat temu – w 2003 roku, wywołując konflikt wokół ukraińskiej wyspy Tuzła. Już wtedy w stosunku do Ukrainy Rosja stosowała technologie wojen hybrydowych, wywierając olbrzymi wpływ informacyjny w celu sprawdzenia reakcji władz ukraińskich i społeczności międzynarodowej na potencjalną aneksję wymienionej wyspy. Reakcja społeczności międzynarodowej, w tym i Rady Europy (członkiem której Ukraina jest od 9 listopada 1995 roku², a Federacja Rosyjska była od 28 lutego 1996 roku aż do dnia jej wykluczenia w dniu 16 marca 2022 roku), wtedy była bardzo

² Закон України від 31 жовтня 1995 р. Про приєднання України до Статуту Ради Європи (Відомості Верховної Ради України, 1995, N 38, ст. 287).

słaba. Władze ukraińskie budowę tamy z rosyjskiego obwodu Krasnodarskiego do Tuzły uznały za bezpośrednie zagrożenie dla integralności terytorialnej Ukrainy. Strona ukraińska wystosowała notę protestacyjną do MSZ Rosji i zmobilizowała dodatkowe oddziały wojskowe. Na wyspie stacjonował wzmocniony kontyngent straży granicznej, został doposażony posterunek graniczny i rozpoczęto pilną budowę placówki granicznej. Na miejsce konfliktu sprowadzono statki ukraińskiej marynarki wojennej, a kerczeński pułk Gwardii Narodowej Ukrainy rozmieścił swoje wyrzutnie rakiet na pozycjach bojowych. Ukraińskie jednostki otrzymały rozkaz otwarcia ognia w przypadku naruszenia granicy państwowej³. Wówczas, aż do początku wojny rosyjsko-ukraińskiej, pozostawało jedynie około 100 metrów niedokończonej tamy. Jednak po rozmowach między prezydentami obydwu krajów Rosjanie odstąpili od kontynuowania prac budowlanych na tamie.

Wymieniony konflikt stał się pierwszą nieudaną próbą rosyjskiej inwazji wojennej na Ukrainę. Autonomia Krymu zawsze była rodzajem ukraińskiej terytorialnej „pięty Achillesowej”. To właśnie na Krymie nastroje separatystyczne stale podsycano z zewnątrz oraz przez totalnie dominujące na półwyspie rosyjskie środki przekazu masowego. Wydarzenia rewolucyjne na kijowskim Majdanie w latach 2013 i 2014 doprowadziły do tego, że specyfika krymska powstała w „nowym rozdaniu”. A mianowicie 4 lutego 2014 roku podczas dyskusji nad projektem uchwały „O sytuacji politycznej w państwie” deputowani Rady Najwyższej Autonomicznej Republiki Krymu proponowali wprowadzenie szeregu zmian w obowiązującej Konstytucji Krymu, przeprowadzenie ogólnokrymskiego badania opinii publicznej na temat statusu Krymu, a także zwrócenie się do prezydenta i Zgromadzenia Ustawodawczego Federacji Rosyjskiej z wezwaniem o zagwarantowaniu nienaruszalności statusu autonomii Krymu oraz nienaruszalności praw i wolności jego obywateli⁴. Osłabione władze ukraińskie nie były przygotowane na radykalny rozwój scenariusza krymskiego w marcu 2014 roku, a światowa opinia publiczna, w tym i Organizacja Narodów Zjednoczonych oraz Rada Europy, w istocie zignorowała zaniedbanie przez Federację Rosyjską norm prawa międzynarodowego i gwarancji bezpieczeństwa udzielonych Ukrainie na mocy Memorandum Budapesztańskiego, zawartego przez Ukrainę, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielką Brytanię i Rosję⁵. Konsekwencją tej sytuacji był „blitzkrieg” na Krymie, który Rosja bezprawnie zaanektowała pod przykrywką tzw. referendum z dnia 16 marca 2014 roku⁶. Już następnego dnia, 17 marca 2014 roku, Rada Najwyższa ARK ogłosiła niepodległość Republiki Krymu, a 18 marca 2014 roku prezydent Rosji wraz z samozwańczym przewodniczącym Rady Ministrów ARK S. Aksjonowem, przewodniczącym Rady Najwyższej ARK V. Konstantinowem i samozwańczym przewodniczącym sewastopolskiej miejskiej administracji państwowej A. Czajym podpisali Umowę o przyłączeniu Republiki Krymu do Rosji. Dwa dni później, 20 marca 2014 roku, Duma Państwowa

³ Пробна війна. 15 років тому Росія спробувала захопити український острів Тузла (New Voice, 29.09.2018).

⁴ Кримський парламент зібрався змінювати Конституцію автономії та просити захисту в Росії (Дзеркало тижня, 05.02.2014).

⁵ Patrz. dokładniej I. Pankevych, I. Slovka, *Military conflict in Ukraine: Ukraine's and world's challenges*, *Balkan Social Science Review*, Vol.16, December 2020, p. 197-213.

⁶ Парламент Крима назначил референдум об автономии. BBC NEWS. 27.02.2014, https://www.bbc.com/russian/international/2014/02/140227_crimea_parliament (dostęp: 28.08.2025).

Federacji Rosyjskiej uchwaliła ustawę „W sprawie ratyfikacji Umowy między Federacją Rosyjską a Republiką Krymu o przyjęciu Republiki Krymu do Federacji Rosyjskiej i utworzeniu nowych podmiotów w ramach Federacji Rosyjskiej”, która następnego dnia, 21 marca 2014 roku, została zatwierdzona przez Radę Federacji Rosji⁷. Jak na takie brutalne naruszenie prawa międzynarodowego zareagowała Rada Europy? Można wnioskować, że była to reakcja bardzo słaba i nieadekwatna do zaistniałej sytuacji. W 2014 roku, po aneksji Krymu, Rada Europy czasowo zawiesiła członkostwo Rosji, lecz nie wykluczyła jej ze swego grona, a w 2019 roku została ona z powrotem przyjęta do tej organizacji międzynarodowej bez żadnych warunków wstępnych.

Rosyjska inwazja wojenna 2022 roku a zmiana stanowiska Rady Europy

Rosyjska inwazja wojenna w dniu 24 lutego 2022 roku stała się początkiem zmiany stanowiska Rady Europy wobec niezgodnych z prawem międzynarodowym działań Rosji. W dniu 15 marca 2022 roku Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy zagłosowało za wycofaniem Rosji z Rady Europy. Decyzję tę poparło 216 członków Zgromadzenia, trzech – wstrzymało się, a przeciw było 0 głosów⁸. Komitet Ministrów Rady Europy podjął decyzję o wykluczeniu członkostwa Rosji w Radzie Europy na podstawie artykułu 8 Statutu, który przewiduje, że „każdy członek Rady Europy, który poważnie naruszył postanowienia artykułu 3, może zostać zawieszony w swym prawie reprezentacji i wezwany przez Komitet Ministrów do wystąpienia zgodnie z artykułem 7⁹. W przypadku niezastosowania się członka do takiego wezwania Komitet może postanowić, że przestał on być członkiem Rady poczynając od daty określonej przez Komitet”¹⁰. Wymieniona decyzja oznacza, że od 16 marca 2022 roku oficjalnie uznaje się, że Rosja zakończyła członkostwo w tej organizacji międzynarodowej. W przededniu tego wydarzenia Rosja, przeczuwając wykluczenie z członkostwa, ogłosiła swoje wystąpienie z Rady Europy. Warto zauważyć, że bezpośrednio po wkroczeniu okupanta na terytorium Ukrainy, Komitet Ministrów Rady Europy podjął decyzję o zawieszeniu członkostwa Rosji w samym Komitecie i Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy.

Skoro Rosja rozpoczęła zakrojoną na szeroką skalę wojnę przeciwko Ukrainie, w ramach której dopuszcza się masowych mordów na ludności cywilnej i rażąco narusza normy prawa międzynarodowego, takie państwo z całą pewnością nie może być członkiem Rady Europy jako organizacji opowiadającej się za stworzeniem wspólnoty, której celem jest zapobieganie wojnie i zapewnienie poszanowania podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela. Ogólnie rzecz biorąc, wykluczenie Rosji z Rady Europy jest w istocie potwierdzeniem, że państwo to nie przestrzega uniwersalnych wartości w dziedzinie ochrony praw i wolności człowieka i obywatela.

⁷ Федеральный закон Российской Федерации № 36-ФЗ от 21 марта 2014 г. О ратификации Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов (Российская газета. Федеральный выпуск. – № 6338, 24.03.2014).

⁸ ПАРЕ проголосувала за виключення Росії з Ради Європи, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3430793-rosiu-vi-klucili-z-pare.html> (dostęp: 28.08.2025).

⁹ Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 р. (Офіційний вісник України від 16.07.2004, № 26, стор. 215, стаття 1733, код акта 29287/20).

¹⁰ Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 р. (Офіційний вісник України від 16.07.2004, № 26, стор. 215, стаття 1733, код акта 29287/20).

Plan działań Rady Europy dla Ukrainy „Stabilność, odnowienie i odbudowa” 2023-2026

Po wykluczeniu Federacji Rosyjskiej z grona państw członkowskich Rady Europy Komitet Ministrów RE wprowadził priorytetowe poprawki do Planu Działań Rady Europy dla Ukrainy na lata 2018-2022, a w dniu 14 grudnia 2022 roku jednogłośnie zatwierdził opracowany przez Sekretariat RE, we współpracy z rządem Ukrainy, Plan Działań Rady Europy dla Ukrainy „Stabilność, odnowienie i odbudowa” 2023-2026¹¹. Całkowity budżet tego czteroletniego programu współpracy Ukrainy z RE jest szacowany na 50 milionów euro. Środki zaproponowane w obecnym planie mają na celu wspieranie procesów odbudowy i odrodzenia gospodarczego Ukrainy, zwiększając potencjał ukraińskich instytucji państwowych, wzmacniając praworządność, chroniąc podstawowe prawa obywateli, a także wspierając program reform w europejskiej perspektywie Ukrainy, zgodnie z decyzją Rady Europejskiej z dnia 23 czerwca 2022 roku o nadaniu Ukrainie statusu kandydata do członkostwa w UE¹². Plan działań ma charakter elastyczny, niezbędny do reakcji, w warunkach pełnej skali zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej, zmieniających się potrzeb obecnego niestabilnego kontekstu i środowiska o wysokim ryzyku. Jest to dynamiczny dokument, który zostanie zaktualizowany zgodnie z sytuacją kraju w celu dostosowania priorytetów do nowych potrzeb.

Strategicznymi obszarami współpracy między Ukrainą a RE w ramach wdrażania obecnego Planu Działań, zarówno w okresie wojny, jak i w okresie powojennym, są:

- wdrażanie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka;
- wzmocnienie ochrony praw człowieka, wewnątrz przemieszczonych osób oraz osób powracających do miejsca zamieszkania;
- promowanie należytego funkcjonowania krajowych instytucji i mechanizmów ochrony praw człowieka;
- wsparcie władz państwowych Ukrainy w zakresie ochrony praw człowieka, w tym praw społecznych, praw żołnierzy, weteranów i ich rodzin;
- promowanie rozwoju pluralistycznego środowiska medialnego poprzez harmonizację jego bazy prawnej i politycznej;
- zapewnienie równości płci i wspieranie ofiar przemocy wobec kobiet i dziewcząt;
- ochrona praw dziecka;
- osiągnięcie przyzwoitego poziomu ochrony socjalnej ludności dotkniętej wojną;
- wsparcie dla ukraińskich władz państwowych w reformie Sądu Konstytucyjnego Ukrainy, a także systemu wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka i orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;
- walka z korupcją, przestępstwami gospodarczymi, cyberprzestępczością, handlem ludźmi;

¹¹ План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». Документ підготовлено Директоратом з координації програм. Документ затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4), <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282> (dostęp: 28.08.2025).

¹² Decyzja Rady Europejskiej z dnia 23 czerwca 2022 roku o nadaniu Ukrainie statusu kandydata do członkostwa w UE, <https://www.consilium.europa.eu/media/57463/2022-06-2324-euco-conclusions-pl.pdf> (dostęp: 28.08.2025).

- wsparcie dla stosowania standardów europejskich do przepisów i praktyk wyborczych, w tym referendów;
- promowanie udziału społeczeństwa na poziomie regionalnym i lokalnym w celu wzmocnienia stabilności procesów demokratycznych¹³.

Rejestr szkód dla Ukrainy

Następnym ważnym krokiem na drodze do pociągnięcia Rosji do odpowiedzialności stał się obradujący w dniach 16-17 maja 2023 roku w Reykjavíku czwarty od 1949 roku Szczyt Głów Państw i Szefów Rządów Rady Europy, którego powodem była pełnowymiarowa inwazja zbrojna Rosji na Ukrainę. Zapadły wtedy ważne decyzje mające na celu wsparcie ukraińskiej formuły pokojowej, w szczególności dotyczące utworzenia międzynarodowego rejestru szkód wyrządzonych Ukrainie od początku inwazji oraz powołania międzynarodowego trybunału w celu potępienia zbrodni rosyjskiej agresji.

Utworzenie Rejestru Szkód dla Ukrainy jest znaczącym przedsięwzięciem międzynarodowym i pierwszym krokiem w kierunku stworzenia mechanizmu, który zapewni Ukrainie i jej obywatelom sprawiedliwość i odszkodowania. Rejestr ma służyć do rejestrowania wszystkich dopuszczalnych roszczeń o odszkodowanie za szkody, straty lub krzywdy wyrządzone w wyniku agresji Federacji Rosyjskiej w Ukrainie lub przeciwko Ukrainie. Będzie on opierał się wyłącznie na dokumentach elektronicznych i działał na bezpiecznej platformie cyfrowej służącej do przyjmowania, przetwarzania i klasyfikowania wniosków oraz dowodów. Proces składania wniosków – wyłącznie w formie elektronicznej – jest możliwie najprostszy i najbardziej usprawniony.

Aby wniosek mógł zostać wpisany do Rejestru, musi on spełniać trzy proste kryteria kwalifikowalności zawarte w Statucie Rejestru. Roszczenia muszą być zgłaszane w związku ze szkodami, stratami lub obrażeniami spowodowanymi 24 lutego 2022 roku lub później na terytorium Ukrainy w granicach uznanych przez społeczność międzynarodową, w tym na wodach terytorialnych; przez bezprawne w skali międzynarodowej działania Federacji Rosyjskiej w Ukrainie lub przeciwko Ukrainie.

Głównym zadaniem Rejestru jest przyjmowanie i przetwarzanie wniosków oraz dowodów z nimi związanych. Wiąże się to z kategoryzacją, klasyfikacją i systematyzacją tych oświadczeń na podstawie różnych kryteriów. Rejestr, za pośrednictwem Rady Rejestru, będzie oceniał wnioski i ustalał ich zgodność z wymienionymi kryteriami. Kwalifikujące się wnioski są rejestrowane w Rejestrze w celu dalszego rozpatrzenia i oceny. Procedury składania, przetwarzania i archiwizowania wniosków są regulowane przez różne zasady i przepisy, nad którymi obecnie trwają prace. Będą one zawierać listę kategorii roszczeń, formularze roszczeń, wymagania dowodowe określone dla każdej kategorii roszczeń i inne niezbędne informacje.

¹³ План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стойкість, відновлення та відбудова». Документ підготовлено Директоратом з координації програм Документ затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4), <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282> (dostęp: 28.08.2025).

Wnioski do Rejestru Szkód dla Ukrainy (RD4U) należy składać drogą elektroniczną za pośrednictwem portalu internetowego Diya. Zgłoszenia można składać w języku ukraińskim lub angielskim. Jednak ze względu na ograniczenia techniczne składanie wniosków w języku angielskim jest obecnie niemożliwe¹⁴.

Kategorie roszczeń aktualnie przyjmowanych do Rejestru: 1) przymusowe przesiedlenia wewnętrzne; 2) śmierć bliskiego członka rodziny; 3) zaginięcie bliskiego członka rodziny; 4) poważne obrażenia ciała; 5) przemoc seksualna; 6) tortury lub nieludzkie czy poniżające traktowanie albo karanie; 7) pozbawienie wolności; 8) przymusowa praca lub służba; 9) uszkodzenie lub zniszczenie nieruchomości mieszkalnych¹⁵. Obecnie Rejestr otworzył się dla składania wniosków dotyczących pierwszej z wymienionych 9 kategorii. W przyszłości zaplanowano sumarycznie otworzyć 45 kategorii dla kompensacji poniesionych strat¹⁶.

Powołanie Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie

Jak oświadczył w dniu 4 lutego 2025 roku w Brukseli na briefingu poświęconym 13. posiedzeniu Grupy Głównej ds. Utworzenia Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie Sekretarz Generalny Rady Europy Alain Berset, „utworzenie Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji w ramach Rady Europy pozwoli naszym partnerom międzynarodowym, w szczególności Ukrainie i Unii Europejskiej, w pełni wykorzystać nasze doświadczenie i wiedzę w dziedzinie ochrony praw człowieka i praworządności na całym kontynencie”¹⁷. Również Kaia Kallas – Wysoka Przedstawiciel Unii Europejskiej do Spraw Zagranicznych, zauważyła, że „ten Specjalny Trybunał ma na celu pociągnięcie przywódców Rosji do odpowiedzialności za zbrodnię agresji. W końcu to przywódcy decydują o ataku na inny kraj. Innym poziomem są zbrodnie wojenne popełnione przez żołnierzy, którzy najechali Ukrainę. Bez przywódców nie byłoby zbrodni wojennych. Dlatego odpowiedzialność musi być na wszystkich poziomach”¹⁸.

W ramach negocjacji w sprawie ustanowienia Specjalnego Trybunału opracowano trzy oddzielne umowy: umowę dwustronną między Ukrainą a Radą Europy, Statut Trybunału oraz dokument opisujący zarządzanie nową strukturą. Zostały one podpisane przez ministrów spraw zagranicznych kilkudziesięciu krajów, a także przez władze Ukrainy i Rady Europy, w dniu 9 maja 2025 roku we Lwowie¹⁹. Podpisanie umów w tym dniu jest symboliczne, bo 9 maja obchodzono Dzień Europy.

¹⁴ *Register of Damage for Ukraine*, <https://rd4u.coe.int/en/mandate-and-functions> (dostęp: 28.08.2025).

¹⁵ *Register of Damage for Ukraine*, <https://rd4u.coe.int/en/mandate-and-functions> (dostęp: 28.08.2025).

¹⁶ *Register of Damage for Ukraine*, <https://rd4u.coe.int/en/mandate-and-functions> (dostęp: 28.08.2025).

¹⁷ ЕС створив правові рамки для спецтрибуналу за злочини росіян проти України, <https://www.holosameryky.com/a/spectrybunal/7962752.html> (dostęp: 28.08.2025).

¹⁸ Кая Каллас. Росія постійно погрожує, тож єдина наша відповідь – не боятися, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3991412-kaa-kallas-visoka-predstavnica-es.html> (dostęp: 28.08.2025).

¹⁹ У Львові оголосили про створення спеціального трибуналу щодо російської агресії: що це означає для України, <https://www.helsinki.org.ua/articles/u-lvovi-oholosyly-pro-stvorennia-spetsialnoho-trybunalu-shchodo-rosiyskoi-ahresii-shcho-tse-oznachaie-dlia-ukrainy/> (dostęp: 28.08.2025).

Siedzibą Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie ma zostać Haga. Po podpisaniu umowy jej tekst zostanie poddany pod głosowanie w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy. Ratyfikacja umowy wymaga większości dwóch trzecich głosów, co jest niemal zagwarantowane przez szerokie poparcie dla inicjatywy wśród państw członkowskich. Owszem, niektóre kraje o nastawieniu prorosyjskim, takie jak Węgry, Słowacja czy Serbia, mogą wstrzymać się od głosu lub zagłosować przeciwko, chociaż w tym przypadku nie będzie możliwości stosowania weta indywidualnego. Oczekuje się również, że do inicjatywy dołączą państwa demokratyczne spoza kontynentu europejskiego, takie jak Kanada, Australia, Nowa Zelandia i Japonia, co zwiększy jej legitymację. Stany Zjednoczone Ameryki, które de facto rozpoczęły już proces aktywnego zbliżenia z Rosją, raczej nie wezmą udziału w tworzeniu Trybunału. Za prezydenta Joe Bidena kraj ten poparł dążenie do sprawiedliwości dla Ukrainy, ale od czasu inauguracji prezydenta Donalda Trumpa kierunek geopolityczny USA prawie w pełni zmienił się. Jak informował Euronews, „Specjalny Trybunał, który zamierzają powołać w celu ścigania zbrodni agresji w Ukrainie, nie będzie sądził Władimira Putina zaocznie, dopóki pozostaje on prezydentem Federacji Rosyjskiej. To samo postanowienie będzie stosowane do premiera Rosji Michaiła Miszustina i ministra spraw zagranicznych Rosji Siergieja Ławrowa”²⁰. Ściganie wyżej wymienionych rosyjskich najwyższych urzędników państwowych byłoby możliwe, gdyby pozbawiono ich immunitetu, z którego korzystają głowy państw, szefowie rządów i ministrowie spraw zagranicznych. Jednakże, jak stwierdził rzecznik Rady Europy, „prawo międzynarodowe ewoluuje, a immunitet osobisty nie jest tożsamy z *carte blanche* na bezkarność”²¹. Zresztą pamiętamy, że do odpowiedzialności za zbrodnie wojenne zostały pociągnięte nie tylko przywódcy III Rzeszy, ale także i zbrodniarze wojenni w Europie po II wojnie światowej, jak były prezydent Serbii Slobodan Milošević lub przywódcy bośniackich Serbów Radovan Karadžić i Ratko Mladić.

PODSUMOWANIE

Rada Europy w historycznie dość krótkim okresie czasu przeszła olbrzymią ewolucję swego stanowiska, zażegnawszy rolę statysty w prawie międzynarodowym, jak to było aż do początku rosyjskiej pełnowymiarowej inwazji wojennej przeciwko Ukrainie w 2022 roku, i biorąc na siebie rolę aktywnego stróża prawa w Europie. Potwierdza ten wniosek zdecydowana odpowiedź na rosyjską agresję przeciwko Ukrainie: wykluczenie Rosji z grona państw członkowskich Rady Europy, utworzenie rejestru szkód dla Ukrainy oraz powołanie Specjalnego Trybunału ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie.

²⁰ У Львові оголосили про створення спеціального трибуналу щодо російської агресії: що це означає для України, <https://www.helsinki.org.ua/articles/u-lvovi-oholosyly-pro-stvorennia-spetsialnoho-trybunalu-shchodo-rosiyskoi-ahresii-shcho-tse-oznachaie-dlia-ukrainy/> (dostęp: 28.08.2025).

²¹ Путіна спецтрибунал не засудить, якщо він буде президентом до смерті, <https://dailyviv.com/news/kryminal/putina-mishustina-lavrova-spetsialnyi-trybunal-ne-sudytyme-zaочно-135178> (dostęp: 28.08.2025).

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO LITERATURE

ЄС створив правові рамки для спецтрибуналу за злочини росіян проти України, <https://www.holosameryky.com/a/spectrybunal/7962752.html>.

Каллас К., Росія постійно погрожує, тож єдина наша відповідь – не боятися, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3991412-kaa-kallas-visoka-predstavnica-es.html>.

Кримський парламент зібрався змінювати Конституцію автономії та просити захисту в Росії, «Дзеркало тижня», 05.02.2014.

Pankevych I., Slovka I., Military conflict in Ukraine: Ukraine's and world's challenges, *Balkan Social Science Review*, Vol.16, December 2020, p. 197-213.

ПАРЕ проголосувала за виключення Росії з Ради Європи, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3430793-ro-siu-viklucili-z-pare.html>.

Парламент Крима назначил референдум об автономии. BBC NEWS. 27.02.2014, https://www.bbc.com/russian/international/2014/02/140227_crimea_parliament.

Пробна війна. 15 років тому Росія спробувала захопити український острів Тузла, „New voice”, 29.09.2018.

Радбез ООН ухвалив резолюцію США про війну РФ проти України, <https://www.dw.com/uk/radbez-oon-uhvaliv-amerikansku-rezoluciu-pro-vijnu-rf-proti-ukraini/a-71737644>.

Путіна спецтрибунал не засудить, якщо він буде президентом до смерті, <https://dailyviv.com/news/kryminal/putina-mishustina-lavrova-spetsialnyi-trybunal-ne-sudytyme-zaочно-135178>.

У Львові оголосили про створення спеціального трибуналу щодо російської агресії: що це означає для України, <https://www.helsinki.org.ua/articles/u-lvovi-oholosyly-pro-stvorennia-spetsialnoho-trybunalu-shcho-do-rosiyskoi-ahresii-shcho-tse-oznachaie-dlia-ukrainy/>.

ŹRÓDŁA SOURCES

Decyzją Rady Europejskiej z dnia 23 czerwca 2022 roku o nadaniu Ukrainie statusu kandydata do członkostwa w UE, <https://www.consilium.europa.eu/media/57463/2022-06-2324-euco-conclusions-pl.pdf>.

Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Міжнародний документ від 05.12.1994, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». Документ підготовлено Директоратом з координації програм. Документ затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022. (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4), <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>.

Register of Damage for Ukraine, <https://rd4u.coe.int/en/mandate-and-functions>.

Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 р. (Офіційний вісник України від 16.07.2004, № 26, стор. 215, стаття 1733, код акта 29287/20).

Закон України від 31 жовтня 1995 р. Про приєднання України до Статуту Ради Європи (Відомості Верховної Ради України, 1995, N 38, ст. 287).

Федеральный закон Российской Федерации № 36-ФЗ от 21 марта 2014 г. О ратификации Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов (Российская газета. Федеральный выпуск. – № 6338, 24.03.2014).

Copyright (c) 2025 Ivan Pankevych

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License